

Kulturförvaltningen
Tjänsteskrivelse till kulturnämnden

Datum:
2022-11-30

Diarienummer:
KTN-2021-00212

Handläggare:
Mohammed Mekrami, Sara Bengtsson, Annika Strömberg

Genomlysning av Bibliotek Uppsalas verksamhet

Förslag till beslut

Kulturnämnden beslutar

1. **att** ta emot kulturförvaltningens rapport,
2. **att** uppdra åt kulturförvaltningen att ta fram en åtgärdsplan för att successivt genomföra förändringar från och med 2024,
3. **att** uppdra åt kulturförvaltningen att genomföra en fördjupad utredning av kulturhusen i Stenhagen och Sävja gällande uppdrag och verksamhet i relationen till förvaltningens allaktivitetshus,
4. **att** uppdra åt kulturförvaltningen att vidare utreda framtida placering av bibliotek, kulturhus, allaktivitetshus i takt med att Uppsala kommun expanderar, samt
5. **att** vid årsskiftet 2022/2023 verkställa tidigare beslut att biblioteksverksamheten i Gränbyskolan avvecklas och att kompletterande service till skolorna i Gränbyområdet samt övrig biblioteksservice fortsättningsvis hänvisas till närliggande bibliotek.

Ärendet

Kulturnämnden beslutade vid sitt sammanträde den 29 april 2021 att ge kulturförvaltningen i uppdrag att genomlysna Bibliotek Uppsalas verksamhet. Förvaltningen fick i uppdrag att återkomma med eventuella förslag till anpassad biblioteks- och kulturhusverksamhet från och med 2022 samt att återkomma med eventuella förslag till justeringar i lokalförsörjningsplanen inom biblioteks- och kulturhusområdet. Syftet med genomlysningen är att ge vägledning för hur de kommande årens ekonomiska utmaningar kan mötas samtidigt som invånarnas behov av relevant biblioteksservice tillgodoses i en växande stad.

Kulturförvaltningen har genomfört en genomlysning vilken resulterat i en rapport med förslag till åtgärder. Förvaltningens rapport samt förslag till åtgärder delges kulturnämnden för beslut.

Beredning

Förvaltningen har haft kontakt med andra kommuner och organisationer som en del av genomlysningen. En extern konsult har anlåtats för genomförandet av en enkätundersökning. Ledningsgruppen inom avdelningen Bibliotek Uppsala har tillsammans med verksamhetsledare inom avdelningen tagit fram ett förslag till servicenivåer. Alla medarbetare inom avdelningen har fått möjlighet att lämna synpunkter på förslaget.

Föredragning

Kulturförvaltningen har under delar av 2021 och 2022 genomfört en genomlysning av Bibliotek Uppsalas verksamhet. Genomlysningen har i högre grad fokuserats på folkbiblioteksverksamheten än på kulturhusverksamheten.

Förvaltningen har valt att fördjupa analysen av biblioteksverksamheten i centrala delar av Uppsala och samt i stadsdelar då dessa områden står inför en större förändring sett till befolkning och centrumbildningar jämfört med landsbygden. Under 2018 genomfördes en genomlysning av biblioteksbusarnas verksamhet varför förvaltningen inte fokuserat på denna verksamhet i analysen.

Förvaltningen har analyserat hur biblioteksbesökarens beteenden har förändrats över tid sett till biblioteksbesök och bibliotekslån med fokus på perioden 2011 till 2019. Statistiken under pandemiåren 2020 och 2021 är missvisande då service och öppettider påverkats av restriktioner under pandemin. Där det är relevant har dock även statistik från 2020 och 2021 tagits med i analysen.

Förvaltningen ser att biblioteksanvändarens beteendemönster har förändrats över tid och att de befintliga biblioteken delvis fyller olika syften. Några bibliotek fungerar i högre grad än andra som bibliotek där utlåningen spelar en stor roll. Andra bibliotek har ett högt antal besök men relativt låga lånesiffror. Gemensamt för de bibliotek som har haft en ökning av lån och besök är att de har goda öppettider och en strategisk placering där många människor rör sig. Förvaltningen ser att tillgänglighet i form av strategisk placering av bibliotekslokalen och generösa öppettider är av största vikt för att nå fler besökare.

Förvaltningen har även analyserat den egna verksamheten i relation till rikssnittet samt jämfört med kommuner som tillsammans med Uppsala ingår i resultatnätverket R9.

Biblioteks- och kulturhusverksamheten står inför stora ekonomiska utmaningar under kommande år. Tack vare ett tillfälligt tillskott i budget 2023 kan verksamhet erbjudas med samma servicenivå som under 2022. För att klara av att bedriva verksamheten inom ram från och med 2024 ser förvaltningen att det krävs effektiviseringar och besparingar av verksamheten då driftskostnaderna annars kommer att överstiga intäkterna. Effektiviseringar har genomförts löpande under åren och det finns inte längre någon möjlighet att göra besparingar och effektiviseringar som inte får någon märkbar effekt för användarna i form av minskade öppettider och/eller nedlagda bibliotek. Förvaltningen föreslår därför att en åtgärdsplan tas fram under 2023 som kan genomföras under 2024.

Förvaltningen har i samband med genomlysningen tagit fram ett förslag till olika servicenivåer för biblioteken. Förslaget innebär att besparingar kan göras genom minskad service vid några bibliotek men samtidigt innebär det även en utökad service vid andra i form av ökat öppethållande då resurser kan omfördelas. Vilka bibliotek som ska bör få en förändrad servicenivå är ännu inte klarlagt och detta bör därför förtydligas i den nämnda åtgärdsplanen.

Kulturförvaltningen föreslår även att kulturnämnden ger förvaltningen i uppdrag att genomföra en fördjupad utredning av kulturhusen i Stenhagen och Sävja gällande uppdrag och verksamhet i relation till allaktivitetshusen i kommunen. Förvaltningen ser en risk att det blir otydligt för användare vilken service kommunen erbjuder inom respektive verksamhet då kulturhusen och allaktivitetshusen har snarlika uppdrag och funktion.

Kulturförvaltningen ser att det krävs fortsatt analys inom verksamhetsområdet och föreslår därför att kulturnämnden uppdrar åt förvaltningen att vidare utreda framtida placering av bibliotek, kulturhus, allaktivitetshus i takt med att Uppsala kommun expanderar.

Biblioteksverksamheten i Gränbyskolan har inte varit möjlig att upprätthålla under 2021 på grund av ombyggnation av lokaler. Folkbiblioteksservice och kompletterande biblioteksservice till skolan har i stället erbjudits vid Gränbystadens bibliotek. Förvaltningen föreslår att vid årsskiftet 2022/2023 verkställa kulturnämndens beslut från december 2020 (KTN-2020-00562) om att biblioteksverksamheten i Gränbyskolan avvecklas och att kompletterande service till skolorna i Gränbyområdet samt övrig biblioteksservice fortsättningsvis hänvisas till närliggande bibliotek.

Ekonomiska konsekvenser

För att klara av att bedriva verksamheten inom planerad budgetram ser kulturförvaltningen att det är nödvändigt att genomföra besparingar och förändringar. Förvaltningen ber därför att få återkomma med en åtgärdsplan under 2023 inför budgetåret 2024.

Beslutsunderlag

- Tjänsteskrivelse daterad den 30 november 2022
- Bilaga 1, Rapport genomlysning Bibliotek Uppsalas verksamhet

Kulturförvaltningen

Sten Bernhardsson
Förvaltningsdirektör

Kulturförvaltningen
Rapport

Kulturnämnden

Handläggare:

Mohammed Mekrami, Sara Bengtsson, Annika Strömberg

Rapport genomlysning av Bibliotek Uppsalas verksamhet

Bakgrund

Biblioteksverksamheten i Sverige står inför stora möjligheter och utmaningar såväl vad gäller utbud och innehåll i verksamhet som var bibliotek ska vara lokaliserade med hänsyn tagen till användares behov och Bibliotekslagen.

Uppsalas folkmängd ökar, demografin förändras med en ökad andel äldre, nya bostadsområden växer fram i kommunen och befintliga områden utvecklas. Det finns förväntningar från allmänheten på god tillgänglighet till biblioteksservice och innovativa lösningar. En ökad efterfrågan på digitala tjänster är en del av den utvecklingen. Omvärlden förändras med ett nytt världsläge som ökar behoven av beredskap att möta olika slags utmaningar. Bibliotekens roll i totalförsvaret uppmärksammas i några kommuners biblioteksplaner liksom hur målen för biblioteksverksamheten kan bidra till ett hållbart samhälle genom kopplingen till målen i Agenda 2030. Allmänhetens förväntningar på biblioteken som samhällets offentliga rum som garanterar en demokratisk tillgång till litteratur och information kvarstår.

Det kommer alltid att finnas behov av att se över biblioteksverksamheten för att den ska bedrivas så effektivt som möjligt samt vara relevant utifrån användares behov samt vad Bibliotekslagen anger. Biblioteksverksamheten i Uppsala har effektiviserats löpande under åren samtidigt som tillgängligheten ökat genom nya arbetsätt, utveckling av lokaler samt utökad service i form av så kallade meröppna bibliotek.

Kommande års ekonomiska utveckling innebär utmaningar för biblioteks- och kulturhusverksamheten då resurserna kommer att vara begränsade. Därför behöver verksamheten bedrivas så kostnadseffektivt som möjligt utifrån tilldelad ram så att offentliga medel används på bästa sätt.

För att ge kulturnämnden och kulturförvaltningen bättre planerings- och beslutsunderlag och därmed ökad handlingsberedskap inför kommande år har nämnden givit kulturförvaltningen i uppdrag att genomföra en genomlysning av Bibliotek Uppsalas verksamhet.

Kulturnämnden beslutade vid sitt sammanträde den 29 april 2021 i ärendet Genomlysning av Bibliotek Uppsalas verksamhet med anledning av preliminära ekonomiska ramar 2022, KTN-2021-00212, att ge kulturförvaltningen i uppdrag att

- genomlysning av Bibliotek Uppsalas verksamhet,
- att kulturförvaltningen får i uppdrag att återkomma med eventuella förslag till anpassad biblioteks- och kulturhusverksamhet från och med 2022,
- att kulturförvaltningen återkommer med eventuella förslag till justeringar i lokalförsörjningsplanen inom biblioteks- och kulturhusområdet.

Genomlysningen ska ge vägledning för hur de kommande årens ekonomiska utmaningar kan mötas samtidigt som invånarnas behov av relevant biblioteksservice tillgodoses i en växande stad.

Metod

Genomlysningen och analysen baseras på följande underlag och styrdokument

- Bibliotekslag (2013:801).
- Strategi för ett starkt biblioteksväsende 2022-2025.
- Mål och budget 2023 med plan för 2024 och 2025.
- Uppsala kommuns översiktsplan.
- Uppsala kommuns biblioteksplan 2018-2022.
- Kulturnämndens verksamhetsplan 2022 med grunduppdrag för biblioteks- och kulturhusverksamhet.
- Kommunens samlade omvärldsanalys samt kulturförvaltningens egen omvärldsanalys- samt risk- och sårbarhetsanalys.
- Sociala kompassen, Uppsala kommun
- Kungliga bibliotekets statistik.
- Kolada, SKR:s statistikdatabas med resultatnätverket R9.
- Rapport, SOM-institutet.
- Egen insamlad statistik.
- Enkät till ca 900 personer varav 490 via telefonintervjuer med slumpvis utvalda Uppsalabor.
- Kunskapsinhämtning och erfarenhetsutbyte inom Bibliotek Uppsala.

Utgångspunkter för genomlysningen

- Budgetförutsättningar enligt Mål och budget 2023 med plan för 2024 och 2025.
- Ekonomiska utmaningar med mindre skatteintäkter som följd.
- Förändrad demografi med fler äldre och färre personer i arbete som behöver försörja fler.
- Ökad befolkningsmängd i kommunen enligt prognoser.
- Nya och förändrade stadsnoder samt prioriterade tätorter.
- Ökat behov av tillgänglighet till lokaler och service.
- Ökad efterfrågan av digitala tjänster.
- Ökat behov av uppsökande verksamhet.
- Fortsatt läsförbättringsarbete enligt Bibliotekslagen med fokus på de prioriterade målgrupperna barn och unga, personer med annat modersmål än svenska, nationella minoriteter och personer med funktionsnedsättningar

Avgränsningar

Förvaltningen har bland annat analyserat hur besökarens beteenden har förändrats över tid. Förvaltningen har undersökt utvecklingen av besök i de fysiska bibliotekslokalerna samt utvecklingen av bibliotekslån med fokus på perioden 2011 till 2019. Statistiken under pandemiåren 2020-2021 anser förvaltningen vara missvisande då service och öppettider påverkades av restriktioner under pandemin. Där det är relevant har även statistik från 2020 och 2021 tagits med i analysen.

Under 2018 genomfördes en genomlysning av biblioteksbusarnas verksamhet varför de inte omfattas av denna genomlysning. Genomlysningen av biblioteksbusarna bifogas som bilaga 1.

I genomlysningen av verksamheten har förvaltningen fokuserat på centrala Uppsala och stadsdelar vilka står inför en större expansion och förändring jämfört med landsbygden. Landsbygden försörjs genom sex bibliotek (Vattholma, Storvreta, Björklinge, Bälinge, Vänge, Almunge) samt biblioteksbusarna. Tre av landsbygdsbiblioteken har genomgått större förändringar under de senaste fem åren genom att förstärkas som meröppna. Vilka bibliotek som skulle göras om till den ökade servicegraden föregicks av en intern analys av respektive biblioteks placering, lokalförutsättningar, uppdrag och verksamhet samt en ekonomisk analys då Meröppet initialt innebär ökade kostnader.

Kulturhusen ingår delvis i genomlysningen men förvaltningen ser att det krävs en fördjupad studie för att kunna lägga fram några konkreta förslag till hur kulturhusverksamheten ska se ut i framtiden inte minst i relation till utvecklingen av allaktivitetshus.

Förvaltningen har även analyserat den egna verksamheten i relation till andra jämförbara kommuner som tillsammans med Uppsala ingår i resultatnätverket R9.

Beskrivning av Bibliotek Uppsalas verksamhet

Uppsala kommun har fjorton fysiska bibliotek varav tre finns i kommunens tre kulturhus Gottsunda, Stenhagen och Sävja. Övriga bibliotek finns i Almunge, Björklinge, Salabacke (Brantingsbiblioteket, tillfälligt stängt för renovering), Bälinge, Eriksberg, Gränby (stängt för ombyggnation, öppnar igen inom allaktivitetshuset under 2023), Gränbystaden, Storvreta, Vattholma, Vänge samt Stadsbiblioteket på Svartbäcksgatan i centrala Uppsala.

Kulturhus finns i Gottsunda, Stenhagen och Sävja. I Stenhagen och Sävja finns kulturhusen i samlokaliserade med skolor och samnyttjande sker bland annat av lokaler för estetisk verksamhet.

Bibliotek Uppsala har bedriver uppsökande biblioteksverksamhet via två biblioteksbusar, fyra bibliotekscyklar samt genom annan uppsökande verksamhet såsom till exempel Boken kommer. Biblioteksbusarna erbjuder service på landsbygden till förskolor och mindre skolor, till äldreboenden, till enskilda låntagare vid sina hem och vid hållplatser i och nära samhällen i hela Uppsala kommun. Hållplatser finns kvällstid i prioriterade tätorter på landsbygden samt vid servicenoder och mindre orter med fyra veckors intervall. För personer som har svårt att komma till ett bibliotek finns servicen Boken kommer. Boken kommer erbjuds företrädesvis till äldre, personer med fysiska och/eller psykiska funktionsnedsättningar samt långtidssjuka. Personer som bor på landsbygden får servicen via biblioteksbusarna. I nuläget finns totalt 350 Boken kommer-låntagare som får hemleveranser från biblioteket. Av dessa 350 låntagare finns 206 i centrala delar av Uppsala och 98 personer får sina böcker via biblioteksbusarna. Via Kultur i

vård och omsorg erbjuds kulturprogram och aktiviteter till äldreboenden, träffpunkter och dagliga verksamheter.

Det senaste fysiska biblioteket tillkom 2021 i samband med ombyggnationen av Brantingsbiblioteket då ett bibliotek skapades i Gränbystaden. Dessförinnan etablerades ett bibliotek i Stenhagens bildnings- och kulturcentrum 2008. Kulturnämnden har fattat beslut om att starta ett nytt bibliotek i Rosendal och planeringen för detta pågår. Beräknad verksamhetsstart är 2024.

Utvecklingen över tid och jämförelser med andra kommuner

Placeringen av folkbiblioteken i kommunen har påverkats av befolkningsunderlag och behov i det omgivande samhället samt kommunens organisation. Till exempel så finns arvet efter stadsdelsnämnderna fortfarande kvar.

Biblioteken i kommunen skiljer sig åt till storlek, öppethållande samt användning. I avsnittet nedan åskådliggörs detta.

I statistiken nedan görs jämförelser mellan Uppsala kommun och det resultatnätverk Uppsala kommun samarbetar med, R9, vilket består av jämförbara kommuner i landet. Där det är relevant görs även jämförelser med utvecklingen i riket.

Antal bibliotek

Uppsala har ett något lägre antal fasta bibliotek per invånare än jämförbara kommuner. I viss mån kompenseras detta av att Uppsala, som har en förhållandevis stor landsbygd, har en utvecklad uppsökande verksamhet som komplement.

Kommunala bibliotek, antal bibliotek/1 000 invånare

	2021	2020	2019	2018	2017
R9	0,07	0,07	0,07	0,07	0,07
Uppsala	0,06	0,06	0,06	0,05	0,05

Besök

Bibliotek Uppsala ligger något över jämförbara kommuner gällande antal biblioteksbesök per invånare under de senaste fem åren. Värt att notera är att Uppsalas folkmängd ökat under perioden. Dock ligger Uppsala något lägre 2021.

Sett över tid har de fysiska besöken på biblioteken minskat, samtidigt som de digitala besöken till bibliotekets webbplats har ökat. Bibliotek Uppsalas digitala webbplats har cirka 600 000-700 000 besök varje år. Under pandemiåret 2021 hade webben lika många besök som alla fysiska enheter sammanlagt. Mer än 80 procent av alla reservationer görs på bibliotekswebben.

För de kombinerade besökssiffrorna (fysiska besök och webbesök) är siffrorna relativt oförändrade över tid. Uppsala följer trenden i landet. Under de år som gått sedan 2011 har det totala antalet besök varit relativt konstant.

Nyckeltal för antal fysiska besök per invånare var 8,7 år 2011. Därefter har en minskning skett, till i snitt 5,6 besök per person år 2019.

Biblioteken har dock fortfarande många fysiska besökare jämfört med andra kulturinstitutioner i samhället. Enbart Stadsbiblioteket har i snitt cirka 2 000 besökare per dag.

Trots pandemi och reducerade öppettider hade biblioteken över en halv miljon fysiska besök under 2021. Utvecklingen under 2022 tyder på en markant uppgång av fysiska besök jämfört med föregående två år och kommer antagligen att landa på liknande siffror som innan pandemin.

Antal besök Uppsala

	2021	2020	2019	2018	2017
Fysiska besök	659 373	890 053	1 224 980	1 303 642	1 312 038
Webbesök	665 729	781 535	917 687	641 340	592 097
Totalt	1 325 102	1 671 588	2 142 667	1 944 982	1 904 135

Antal fysiska besök per invånare R9 och Uppsala

	2021	2020	2019	2018	2017
Fysiska besök antal/invånare R9	2,8	3,8	5,3	5,8	6,0
Fysiska besök antal/invånare Uppsala	2,6	3,9	5,6	5,7	6,2

På de enskilda biblioteken ser trenden med minskat eller bibehållet besöksantal liknande ut på flera bibliotek i Uppsala, med undantag för de bibliotek som blivit meröppna under perioden. Tre andra bibliotek visar också en positiv utveckling av besökssiffrorna sett över tid: Branting, Stenhagen och Sävja.

Bibliotekens öppettimmar har utökats sedan 2011 i och med de meröppna biblioteken. Totalt sett rör det sig om en utökning med ca 9 000 timmar per år, från dryga 15 000 timmar till över 24 000 timmar under en tioårsperiod. Störst är skillnaden på de meröppna biblioteken, som nu är tillgängliga ca 4 000 timmar per år. Som en jämförelse har Stadsbiblioteket och Gränbystaden öppet cirka 3 000 timmar per år.

Endast tre bibliotek har öppet både lördagar och söndagar: Gottsundabiblioteket, Gränbystadens bibliotek samt Stadsbiblioteket. Brantingsbiblioteket, Bälningebiblioteket, Stenhagenbiblioteket, Störvretabiblioteket samt Sävjabiblioteket har öppet under lördagar under perioden september-maj.

Björklinge och Vattholma har bemannad tid under vardagar men är tillsammans med Bälninge tillgängligt som meröppet bibliotek under årets alla dagar klockan 8 till 20 (måndag-söndag).

Biblioteken i Almunge, Eriksberg, Gränby och Vänge har endast öppet under vardagar.

Tabell öppethållande timmar per vecka (med undantag för avvikande öppettider under sommaren):

Bibliotek	Antal öppettimmar/vecka	Antal öppettidagar/vecka
Stadsbiblioteket	61	7
Gränbystaden	55	7
Gottsunda	52	7
Branting (stängt för renovering, öppnar 2024 igen)	43	6
Stenhagen	31	5
Sävja	29	5
Storvreta	23	4
Eriksberg	22	5
Bälinge	18 (bemannad tid, meröppettid 84 tim.)	3 (bemannad tid, meröppettid 7 dagar/v)
Björklinge	15 (bemannad tid, meröppettid 84 tim.)	3 (bemannad tid, meröppettid 7 dagar/v)
Vänge	12	3
Vattholma	10 (bemannad tid, meröppettid 84 tim.)	3 (bemannad tid, meröppettid 7 dagar/v)
Almunge	4	1
Gränby allaktivitetshus (från 2023)	3 (öppettid för allmänheten som bemannas av Bibliotek Uppsala)	1 (öppettid för allmänheten som bemannas av Bibliotek Uppsala)

Lån

Den sammanlagda siffran för antal lån (fysiska lån och e-lån) är ungefär densamma 2021 (1 797 055 lån) som den var 2011 (1 869 733 lån) i Uppsala.

År 2011 hade Uppsala kommun 200 001 invånare. År 2020 var siffran 233 893. 2011 lånade Uppsalas befolkning i snitt 9,3 lån per person. 2012-2017 var siffran mellan 8,5-9 lån. Därefter skedde en förändring. 2018-2019 var nyckeltalet nere på 8,1 och 2020 och 2021 7,7 respektive 6,3. Siffrorna avser både fysiska lån samt e-lån. I tabellen nedan anges fysiska lån.

Uppsala ligger över genomsnittet men följer samma utvecklingskurva som riket och R9.

Fysiska lån per invånare Riket, R9 och Uppsala

	2021	2020	2019	2018	2017
Lån/invånare	5,2	5,7	6,1	6	6,1
Riket					
Lån/invånare	3,7	4,5	5,0	5,0	5,2
R9					

Lån/invånare Uppsala	5,6	6,7	7,3	7,3	7,8
---------------------------------	-----	-----	-----	-----	-----

E-boksutlåningen har ökat kraftigt under det senaste decenniet. Procentuellt utgör dock e-lånen fortfarande en mindre del av den totala utlåningen. Ser man till vuxenmedier står e-lånen idag för cirka 15 procent av utlåningen.

Enligt SOM-rapporten som publicerades under 2022 uppger 51 procent av 16-29-åringar att de läser tryckta böcker varje månad vilket är mer än andra vuxna.

Barnmedier står i snitt för cirka 47 procent av den totala utlåningen i Uppsala men utgör endast en liten del av e-lånen. Uppsala ligger betydligt över riksnittet för antalet lån av medier för barn och unga mellan 0-17 år. Barn och unga har prioriterats inom biblioteksverksamheten exempelvis genom lokalutveckling, ett aktivt läsfrämjande arbete (delvis med stöd av statliga medel), medieinköp samt programverksamhet för barn och unga. Detta avspeglar sig i statistiken nedan där Uppsala särskiljer sig i positiv bemärkelse.

Antal lån barn/ungdom

	2021	2020	2019	2018	2017
Antal barnbokslån, antal/barn 0-17 år R9	9,0	10,4	,11,3	11,4	11,8
Antal barnbokslån, antal/barn 0-17 år Uppsala	14,2	16,7	17,6	17,4	18,8

Gränbystaden är både ett ersättningsbibliotek för Brantingbiblioteket (som genomgår en renovering) och pilotprojekt för ett nytt konceptbibliotek. Tanken bakom biblioteket i Gränbystaden är att skapa en plats för snabba och enkla ärenden, med fokus på hög grad av självservice för den som vill och kan klara sig själv, i kombination med ett attraktivt och aktuellt mediebestånd. Siffrorna för 2021 och första halvåret 2022 visar att Gränbystadens bibliotek är det bibliotek efter Stadsbiblioteket och Gottsunda som lånar ut flest medier.

Sedan 2016 har tre mindre landsbygdsbibliotek blivit mer öppna, och tillgänglighet har därmed ökat från mellan 10-18 timmar till 84 timmar per vecka. Även vid de mer öppna biblioteken märktes en nedgång under pandemiåren men inte lika markant som för andra bibliotek. Trots ett minskat antal besökare under pandemin har samtliga mer öppna bibliotek haft en relativt bibehållen siffra av antalet lån under 2020-2021. Så gott som alla övriga bibliotek hade ett minskat antal lån under samma period. De mer öppna biblioteken finns i mindre samhällen vilket gör att besökssiffrorna sett till antal boende i områdena är hög.

Antalet e-lån har ökat under perioden och gör att antalet lån totalt sett är i ungefär samma storleksordning för Bibliotek Uppsala som de var år 2011.

Bibliotek Uppsala har ett större antal lån av e-medier än riket. Bibliotek Uppsala har satsat aktivt på e-medier från 2015 och framåt och erbjuder ett i jämförelse med många andra kommuner bra och brett bestånd av e-bokstitlar till utlån.

Antal lån av e-böcker per invånare Riket och Uppsala

	2021	2020	2019	2018	2017
Riket	0,9	0,7	0,6	0,5	0,3
R9	0,2	0,2	0,1	0,1	0,1
Uppsala	1	0,9	0,7	0,6	0,4

Uppsala kommun ligger betydligt över R9 sett till antal aktiva låntagare.

Aktiva låntagare R9 och Uppsala

	2021	2020	2019	2018	2017
Aktiva låntagare i kommunala bibliotek, antal/1000 invånare R9	167	202	237	242	240
Aktiva låntagare i kommunala bibliotek, antal/1000 invånare, Uppsala	237	269	277	270	275

Bibliotek Uppsalas medieanslag har förstärkts genom prioriteringar och särskild satsningar 2015 och 2021. Varje år söker och erhåller Uppsala kommun även ett statligt inköpsstöd via Kulturrådet. För att ha rätt att söka stödet ska kommunens medieanslag för barn och ungdomsmedier vara minst det samma som under föregående år. En sänkning av det egna anslaget kan därför få dubbel negativ effekt vid en minskning av budget för barn och ungdomsmedier.

Under 2022 är det statliga inköpsstödet till Uppsala kommun 780 tkr vilket är ett betydande tillskott till mediebudgeten.

Uppsala har dock färre fysiska böcker per invånare än jämförbara kommuner.

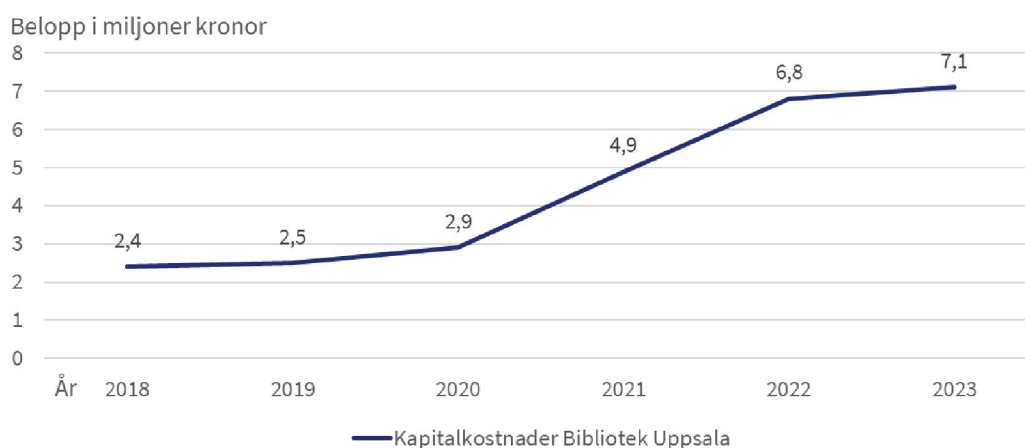
Böcker i kommunala bibliotek. antal/invånare

	2021	2020	2019	2018	2017
R9	2,3	2,3	2,4	2,5	2,6
Uppsala	1,9	1,9	2,0	2,1	2,2

Ökade kapitalkostnader

Kraven på tillgänglighet har bidragit till att verksamheten genomgått större förändringar och investeringar med kraftigt ökade kostnader i form av räntor och avskrivningar som följd av detta. Diagrammet nedan visar utfallet av kapitalkostnader för åren 2018 till 2021 samt prognos för år 2022 och 2023.

Bibliotek Uppsalas kostnadsökning ligger långt över den årliga uppräknningen.

Genomförda effektiviseringar och besparingar

Biblioteksverksamheten har kontinuerligt effektiviserats och besparingar har gjorts under de senaste åren. Effektiviseringskravet har varit cirka 2 procent per år de senaste åren.

De kraftigt ökade kapitalkostnaderna har ökat behovet av effektiviseringar och besparingar.

Följande effektiviseringar och besparingar har genomförts under perioden 2020-2022:

- Färre vikarier vid ordinarie personals frånvaro
- Två indragna tjänster i samband med pensionsavgångar
- Minskat öppethållande med en dag per vecka vid biblioteken i Stenhagen och Sävja
- Minskad programbudget för bibliotek och kulturhus

Indraget öppethållande samt minskad programbudget har påverkat tillgängligheten samt utbudet för besökare.

En effektivisering av personalkostnader har skett i och med att befintlig personal i betydligt ökad omfattning ”täckar upp” för varandra vid frånvaro vilket innebär att färre vikarier har anlitats och att vikariekostnaderna därmed har kunnat minskas. Minskningen av vikarier och ordinarie personal har inte påverkat användare i någon större omfattning ännu men det har ökat verksamhetens sårbarhet vid till exempel sjukdom samt försvårar möjligheten att delta i projekt eller att utföra nya uppdrag.

Uppsala har en lägre bemanning av biblioteken jämfört med andra kommuner under 2021. Det är dock svårt att få en helt rättvisande bild då sätten att räkna personal kan skilja sig åt mellan kommuner.

Personal

	2021	2020	2019	2018	2017
Anställda vid kommunala bibliotek antal/10 000 invånare R9	4,4	4,5	4,4	4,5	4,6
Anställda vid kommunala bibliotek antal/10 000 invånare Uppsala	4,0	4,7	4,7	4,1	4,0

Förvaltningens analys

Vid en jämförelse med andra kommuner i resultatnätverket R9 följer Bibliotek Uppsala i stort sett samma utveckling.

Förvaltningen ser att biblioteksanvändares beteendemönster har förändrats över tid och att de befintliga biblioteken delvis fyller olika syften. Några bibliotek fungerar i högre grad än andra som bibliotek där lån av medier spelar en stor roll, vilket återspeglas i nyckeltalen för lån och besök. Andra bibliotek har ett högt antal besök men relativt låga lånesiffror. Dessa bibliotek har i hög grad funktion av ärendebibliotek, som många besöker biblioteket av andra skäl än att låna böcker.

Gemensamt för de bibliotek som har haft en ökning av lån och besök, alternativt en bibehållen verksamhet över tid, är att de har goda öppettider och en strategisk placering där många människor rör sig. I vissa fall sammanfaller placeringen där många rör sig med där många bor, men det är inte alltid fallet. En placering där många rör sig är alltså inte en garanti för att biblioteket har ett ökat antal besök eller lån.

Förvaltningen ser att tillgänglighet i form av strategisk placering av bibliotekslokalen och generösa öppettider är av största vikt för att få många besökare som lånar. Att skapa rätt sorts bibliotek på rätt plats är en viktig framgångsfaktor. De bibliotek som visar på en positiv trend erbjuder inte allt men de har god tillgänglighet som minsta gemensamma nämnare.

En väl fungerande webbplats och attraktiva e-medier bibehåller och stimulerar inte bara användningen av det digitala biblioteket utan har även en direkt positiv påverkan på hela

biblioteksverksamheten. Bibliotek Uppsalas webbplats har uppdateras och en ny version kommer att offentliggöras den 1 december. Den uppdaterade versionen erbjuder nya möjligheter att synliggöra bibliotekens prioriterade målgrupper samt väcka nyfikenhet och läslust. En mer användarvänlig webbplats för barn och unga har varit en av målsättningarna vid utvecklingen av den nya webbplatsen. För att bibehålla attraktiviteten på webben samt minska sårbarheten involverar Bibliotek Uppsala allt fler medarbetare (av befintlig personal) i arbetet med att uppdatera och utveckla innehållet i den nya webbplatsen.

Det läsfrämjande arbetet riktat mot barn och unga har utvecklats inte minst tack vare Uppsala kommuns prioriteringar av biblioteksverksamhet riktad till barn och unga. Det har bland annat resulterat i satsningar på inköp av medier, producent för program riktat till målgruppen barn, ungdomsbibliotekarie, innehållsrik lovverksamhet, uppsökande arbete och läsfrämjande kampanjer samt utvecklingen av barnavdelning (Läsfabriken) och ungdomsavdelning (Molnet) på stadsbiblioteket.

Det läsfrämjande arbetet riktat till målgruppen unga har utvecklats med hjälp av externa medel från Stärkta bibliotek via Kulturrådet (1,6 miljoner år 2022). Det statliga stödet kommer att halveras under 2023 för att sedan fasas ut om inte nya beslut fattas. Det ställer nya krav på Bibliotek Uppsala att fortsätta det framgångsrika uppsökande läsfrämjande arbetet riktat till målgruppen unga utan det betydande statliga stödet som erhållits under de senaste åren.

Satsningar på meröppet innebär att tillgängligheten till biblioteken har ökat för besökarna men dessa satsningar innebär ingen ekonomisk besparing. Att göra om bibliotek till meröppna innebär tvärtom ökade kostnader för investeringar och därmed ökade kostnader för räntor samtidigt som de nödvändiga fasta kostnaderna för lokaler och personal kvarstår. Även meröppna bibliotek kräver bemanning för att iordningsställa lokalen och personal som kan finnas på plats vid vissa tider för att besvara frågor. Meröppet innebär därför inte en besparing men är en värdefull utökning av tillgänglighet och service till användare. Alla bibliotek kan inte göras om till meröppna då hänsyn måste tas till lokalförutsättningar och trygghetsaspekter.

I den genomförda enkäten svarar en stor majoritet av de svarande att de är nöjda eller mycket nöjda med biblioteksverksamheten. Den service som är mest efterfrågad är möjligheter att låna och läsa böcker och tidskrifter. Att tillhandahålla medier och information är en självklar del av biblioteksverksamhetens grunduppdrag tillsammans med det läsfrämjande uppdraget.

I enkäten anger även 75 procent av de svarande att de tycker att det är viktigt att det finns personal på plats som kan hjälpa till under biblioteksbesöket. Förvaltningen ser att det finns kontinuerligt behov av personal som kan arbeta läsfrämjande och tillgängliggöra information i ett komplext informationssamhälle. Det kommer att behövas personalresurser då biblioteket i Rosendal öppnar 2024 samt när Brantingbiblioteket öppnar igen efter avslutad renovering. Under 2022 genomför förvaltningen ett projekt inom en enhet för att undersöka användares behov av personal för att ta fram en modell för hur biblioteken bör bemannas utifrån behov och befintliga resurser.

Förvaltningens genomlysning har endast till viss del omfattat kulturhusen. Kulturhusen i Stenhagen och Sävja är sprungna och utformade ur samma idé som kommunens allaktivitetshus på så sätt att skolans lokaler för estetisk verksamhet används för kultur- och fritidsverksamhet utanför skolans undervisningstid.

I Sävja har den sociala oron ökat i området vilket medför stora svårigheter att genomföra verksamhet på det sätt som huset planerats för. Ökningen av antalet barn inom fritidsverksamheten påverkar också möjligheterna att bedriva verksamhet för allmänheten i

olika åldrar. I Stenhagen förfogar kulturhuset inte över egna verksamhetslokaler utan verksamheten bygger helt på samnyttjande av lokaler med skolan. Förändringar i elevsammansättningen har medfört svårigheter att bedriva kulturverksamhet i anslutning till skoldagens slut för yngre elever.

Biblioteks- och kulturhusverksamheten måste förändras för att det ska bli möjligt att frigöra resurser och genomföra besparingar vilket kommer att bli nödvändigt från och med 2024.

Förvaltningens förslag

Utvecklingen i närtid med effektiviseringar och besparingar

För att klara av att bedriva biblioteks- och kulturhusverksamheten inom tilldelad budgetram under kommande år ser förvaltningen att det kommer att krävas större effektiviseringar och besparingar och att det inte längre är möjligt att spara genom att ”hyvla”. Den typen av effektiviseringar är redan genomförda.

Tack vare att biblioteksverksamheten får ett tillfälligt ekonomiskt tillskott under 2023 behöver inga mer genomgripande besparingar göras inför nästa år. Förvaltningen ser dock att det krävs omfattande åtgärder från och med 2024 för att verksamheten ska kunna bedrivas inom den ram som anges i styrdokumentet Mål och budget 2023 med plan för 2024-2025. Därför föreslår förvaltningen att en åtgärdsplan tas fram under 2023 för att åtgärder ska kunna genomföras och få effekt under 2024 samt under kommande år. Dessa åtgärder kommer att vara märkbara för bibliotekens och kulturhusens användare.

Personal- och lokalkostnader är de två största kostnadsslagen inom biblioteksverksamheten. Under 2024 öppnar det nya biblioteket i Rosendal. Konkurrensen om utbildade bibliotekarier har ökat och Bibliotek Uppsala strävar efter att vara en attraktiv arbetsgivare. Förvaltningen ser inte att det är en framkomlig väg att säga upp personal när det redan inom ett år kommer att krävas minst lika många anställda som i nuläget.

För att kunna göra besparingar av lokalkostnader måste hänsyn tas till längd på hyresavtal samt vilka kommunalekonomiska konsekvenser lokalförändringar kan leda till. För att spara genom att anpassa och minska på lokalytor krävs med största sannolikhet ombyggnationer vilka tar lång tid att genomföra. Flera ombyggnationer är försenade.

Det tar tid att anpassa lokaler men förvaltningen ser att det är nödvändigt att göra besparingar på lokalkostnader. Sådana besparingar bör därför ingå i den kommande åtgärdsplanen som förvaltningen föreslår tas fram under 2023. Kulturförvaltningen behöver inleda dialoger med andra verksamheter samt med fastighetsstaben för att undersöka vilka lokalförändringar som är möjliga att genomföra för att få effekt under de närmaste åren.

Förvaltningen har i nuläget inget förslag till förändring som påverkar innehållet i nämndens lokalförslagsplan under de närmaste åren.

Servicenivåer

För att klara bibliotekens uppdrag i förhållande till framtida ekonomiska förutsättningar de närmaste åren anser förvaltningen att en förflyttning bör ske från att alla bibliotek erbjuder liknande/samma service (med några få undantag) till ett system där biblioteken har olika servicenivåer beroende på områdets förutsättningar och behov.

Biblioteksledningen har därför, tillsammans med bibliotekens verksamhetsledare, tagit fram ett förslag med olika servicenivåer för folkbiblioteken i kommunen. Alla medarbetare inom avdelningen har fått information om förslaget samt möjlighet att spela in sina synpunkter. Genom att ha olika servicenivåer blir det tydligt både för användare och personal vad respektive bibliotek erbjuder för service. Fastighetsstaben har uttryckt behov av att skapa ett tydligare "ramverk" för verksamhetslokaler för att underlätta samhälls- och lokalplaneringen i kommunen. Förslaget med servicenivåer kan komma att underlätta när frågor som rör utformning av bibliotek i kommunen uppstår.

Förslag servicenivåer inom folkbiblioteksverksamheten:

- *Nivå 1: Huvudbibliotek, med tillgång till all service. Innehåller lokaler för programverksamhet, studieplatser, grupprum, uthyrningsmöjligheter, specialfunktioner (externa som lokalsamling, släktforskningsresurser, magasin et c samt interna som central mediehantering/katalog, större rum för interna möten, internservice et c). Goda öppettider.*
- *Nivå 2: Mellanstort bibliotek. Möjlighet att låna och lämna medier, tillgång till internet och utskrifter/kopiering. Innehåller lokaler för programverksamhet, sitt- och studieplatser. Kan innehålla grupprum och erbjuda lokaler för uthyrning. Enhetliga, tydliga och generösa öppettider. Kan vara meröppet där det är möjligt.*
- *Nivå 3: Mindre bibliotek. Möjlighet att låna och lämna medier, sittplatser, tillgång till internet samt utskrifter/kopiering. Enhetliga och tydliga öppettider som bör kompletteras med meröppet.*
- *Nivå 4: "Kioskbibliotek". Små lokaler med enbart utlåning och återlämning samt möjlighet att hämta reservationer. Inga sittplatser. Kan finnas på strategiska platser med ett stort flöde av människor vid olika tidpunkter, som vid stationer, badhus eller liknande. Enhetliga, tydliga och generösa öppettider.*

Förslaget innebär förändring av service där vissa bibliotek kommer att erbjuda en reducerad servicenivå jämfört med idag. Alla bibliotek kommer enligt förslaget att erbjuda en miniminivå där alla bibliotek erbjuder lån av medier och tillgång till information.

Biblioteken som mötesplatser kommer att påverkas vid några bibliotek då alla bibliotek inte kommer att erbjuda större utrymmen att vistas och mötas på. Det kommer inte heller att finnas tillgång till mötesrum vid alla bibliotek vilket kan påverka civilsamhällets och det lokala föreningslivets möjligheter att träffas och att arrangera verksamhet. Tillgången till studieplatser kommer att minska. Ansvaret för studieplatser vilar dock i första hand på ansvarig utbildningsanordnare.

Programverksamhet kommer inte att kunna erbjudas på alla bibliotek på grund av storlek på lokal (när ytor minskar) samt minskad bemanning. Program av mindre format för barn i yngre åldrar kan även fortsättningsvis erbjudas i bibliotekslokalen (sagostunder et c). Programverksamhet för vuxna kan erbjudas vid några större bibliotek.

I förslaget med servicenivåer finns en effektivisering att hämta i form av minskade lokalkostnader på vissa ställen vid de bibliotek som idag till exempel har lokaler för programverksamhet. Förslaget innebär inte att all programverksamhet försvinner men att sådan inte erbjuds vid alla bibliotek. Servicenivåerna kan komma att påverka bibliotekens bemanning, även i positiv mening, genom att personalresurser kan omfördelas för att öka vissa biblioteks öppethållande då några bibliotek går ned i servicenivå.

Tillgången till information och medier ökar för användare om fler bibliotek blir mer öppna i framtiden. Där det är möjligt görs biblioteken om till mer öppna och Bibliotek Uppsala strävar efter att så många bibliotek som möjligt ska vara mer öppna men det måste ske med hänsyn tagen till lokalförutsättningar, trygghetsaspekter samt resurser. Meröppet kan inte erbjudas i alla områden på grund av lokalers utformning och trygghetsaspekter. Införandet innebär även en ökad investeringskostnad. Mer öppna bibliotek kräver regelbunden tillsyn och ökar inte möjligheten att få hjälp under biblioteksbesöket.

För att veta vilka bibliotek som kan påverkas av servicenivåerna och var det är möjligt att genomföra förändringar krävs en fördjupad analys som exempelvis tar hänsyn till längd på hyresavtal, andra verksamheters förutsättningar och behov samt konsekvenser för dessa. Förvaltningen föreslår att identifierade förändringar lyfts i den föreslagna åtgärdsplanen.

I en fördjupad analys bör även kulturhusen ingå. Utvecklingen av allaktivitetshus bör analyseras i relation till kulturhusens verksamhet, förutsättningar och framtida utveckling. Det är viktigt att det blir tydligt ur ett användarperspektiv vad kommunen erbjuder för service och tjänster. Förvaltningen föreslår därför att en fördjupad utredning görs av kulturhusen i Stenhagen och Sävja gällande uppdrag och verksamhet i relationen till förvaltningens allaktivitetshus.

Det pågår redan en verksamhetsanalys av Gottsunda kulturhus i samband med utvecklingen av ett partnerskap med en förening samt genom förberedelser inför en ombyggnation av centrum och ett nytt kulturhus i området 2029. I Gottsunda finns andra förutsättningar att bedriva kulturhusverksamhet jämfört med Stenhagen och Sävja varför förvaltningen föreslår att Gottsunda kulturhus inte omfattas i samma grad av den fördjupade analysen.

I december 2020, i ärendet (KTN-2020-00562), fattade kulturnämnden beslut om att upphöra med befintlig folkbiblioteks- och kulturhusverksamhet när allaktivitetshuset startade. Allaktivitetshusverksamheten har dock inte kommit i gång i full skala ännu. Förvaltningen fick i uppdrag av nämnden att fortsätta möjliggöra kompletterande biblioteksservice till grundskolan enligt överenskommelsen mellan utbildningsförvaltningen och kulturförvaltningen. Biblioteksservice i Gränbyskolan har inte kunnat erbjudas under de senaste åren på grund av ombyggnationer av lokalen. Kompletterande biblioteksservice till skolan har i stället erbjudits via andra bibliotek. Därför föreslår förvaltningen att biblioteksverksamheten i Gränbyskolan upphör från och med årsskiftet 2022/2023, för att verkställa nämndens tidigare beslut, och att kompletterande biblioteksservice till skolorna i Gränbyområdet samt övrig biblioteksservice från och med 2023 hänvisas till närliggande bibliotek.

Förvaltningen ser inte att någon förändring bör ske av biblioteksbusstransportverksamheten då en analys och anpassning av verksamheten redan är genomförd. Uppsala kommun har en betydande del landsbygd och i den nya handlingsplanen för landsbygdsprogrammet lyfts biblioteksbusstransportverksamheten fram som en viktig och önskvärd service. Den uppsökande verksamheten bör därför även i framtiden fortsätta komplettera de fasta biblioteken i enlighet med inriktningen i den genomförda analysen av biblioteksbusstransportverksamheten.

Förvaltningens förslag

Med utgångspunkt från ovanstående föreslår förvaltningen följande:

- En åtgärdsplan tas under 2023 för att successivt kunna genomföra förändringar och besparingar från och med 2024.
- En fördjupad utredning görs av kulturhusen i Stenhagen och Sävja gällande uppdrag och verksamhet i relationen till förvaltningens allaktivitetshus.

- Biblioteksverksamheten vid Gränbyskolan upphör vid årsskiftet 2022/2023 och kompletterande service till skolorna i Gränbyområdet samt övrig biblioteksservice hänvisas fortsättningsvis till närliggande bibliotek.

Utveckling på längre sikt

Vi lever i en tid då innovationer och teknik utvecklas snabbare än någonsin förut. Biblioteksverksamheten är sedan länge en teknikintensiv verksamhet. Den tryckta boken spåddes gå mot en dyster framtid men så blev inte fallet. Den fysiska boken lever fortfarande kvar sida vid sida av den digitala boken. I synnerhet gäller detta för barnmedier där den tryckta boken dominerar stort. Men biblioteken är beroende av hur bokbranschen utvecklas i framtiden och utbudet kan komma att förändras vilket även kommer att påverka bibliotekens verksamhet.

Biblioteksverksamhetens kärnuppdrag ligger i tillgängliggörandet av medier och information samt läsförmedling med fokus på prioriterade gruppers behov. Hur behoven av bibliotek kommer att se ut i framtiden är en fråga som är svår att besvara. Förvaltningens anser att det kommer att behövas bibliotek för att tillgängliggöra litteratur och information även i framtiden. För att lyckas med uppdraget behöver metoder och arbetssätt kontinuerligt ses över, omprövas och innovationer välkomnas. Bibliotek Uppsala har med framgång använt så kallade UX-metoder för att synliggöra användares beteendemönster och behov. Att våga testa är en viktig del av UX-arbetet.

Under genomlysningen har förvaltningen analyserat bibliotekens placering utifrån den sociala kompassen samt var människor kommer att befinna sig och röra sig i kommunen i framtiden. Förvaltningen har tagit fram ett scenario för bibliotekens och kulturhusens placering samt servicenivåer kommande tio år sett till hur kommunen är tänkt att utvecklas med stråk och noder.

Förvaltningen har under genomlysningen identifierat behov av ett bibliotek i de nordöstra delarna av Uppsala, i Heidenstamområdet, men ser att det finns begränsade möjligheter att åtgärda behovet om inte verksamheten får en kraftig förstärkning av medel i framtiden.

Förvaltningens förslag

Med utgångspunkt från ovanstående föreslår förvaltningen följande:

- Framtida placering av bibliotek, kulturhus, allaktivitetshus utreds vidare i takt med att Uppsala kommun expanderar.